

1.12 ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ

Γιώργος Παπαναστασίου

Γενικά

Γραφή ονομάζεται κάθε σύστημα οπτικών συμβόλων που χρησιμοποιείται για την αναπαράσταση ενός μηνύματος με τρόπο ώστε αυτό να μπορεί να **αναγνωστεί** (δηλαδή να αναγνωριστεί) σε οποιονδήποτε χρόνο και τόπο με απόλυτη ακρίβεια. Τα οπτικά αυτά σύμβολα έχουν συμβατικό χαρακτήρα και αποτελούν αντικείμενο ειδικής εκμάθησης για όσους τα χρησιμοποιούν ή θα τα χρησιμοποιήσουν στο μέλλον. Η γραφή δεν **κατακτάται** από τον χρήστη με άμεσο φυσικό τρόπο, όπως συμβαίνει με τη γλώσσα, αλλά **αποκτάται** ως γνώση μέσω της εκμάθησης. Αυτό σημαίνει ότι σε κάθε κοινωνία υπάρχει μια –μεγαλύτερη ή μικρότερη– κατηγορία ατόμων (**αναλφάβητοι**) που, ενώ είναι επαρκείς ομιλητές της γλώσσας τους, δεν έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν αυτό τον οπτικό κώδικα –δηλαδή να **διαβάσουν** και να **γράψουν**–, επειδή δεν έχουν τύχει της κατάλληλης εκπαίδευσης που θα τους πρόσφερε τη γνώση της γραφής (βλ. και 5.2).

1. Είδη γραφής

Από τη στιγμή που ο άνθρωπος χρησιμοποίησε τη γραφή για να αναπαραστήσει τη γλώσσα του, χρησιμοποιήθηκαν εκατοντάδες συστήματα γραφής που φαινομενικά έχουν πολύ μεγάλες διαφορές μεταξύ τους. Ωστόσο έχουν κάτι που είναι κοινό σε όλα: κάθε **γράφημα** απεικονίζει ένα **στοιχείο της γλώσσας**. Η κατάταξη των συστημάτων γραφής γίνεται ανάλογα με το τι αντιπροσωπεύει αυτό το γλωσσικό στοιχείο ως προς την ίδια τη γλώσσα.

Μια πρώτη κατηγορία συστημάτων γραφής είναι τα **σημασιογραφικά**: σε αυτά κάθε γράφημα δηλώνει «σημασία». Αντίθετα υπάρχουν συστήματα γραφής στα οποία κάθε γράφημα δηλώνει «ήχο»: αυτά ονομάζονται **φωνογραφικά**.

Στα σημασιογραφικά συστήματα γραφής κάθε γράφημα εκπροσωπεί μία λέξη. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν η **σφηνοειδής** γραφή των Σουμερίων, η **ιερογλυφική** γραφή της Αιγύπτου, η **ιερογλυφική** γραφή που χρησιμοποιήθηκε στη μινωική Κρήτη κλπ. Τα συστήματα αυτά αναγκαστικά χρησιμοποιούν αρκετά γραφήματα ή συνδυασμούς γραφημάτων για να αποδώσουν το σύνολο των εννοιών που είναι απαραίτητες. Τις περισσότερες φορές εξελίσσονται προς την κατεύθυνση να δηλώνουν με το ίδιο γράφημα και ένα **ομόηχο** στοιχείο της γλώσσας, είτε αυτό αποτελεί μια διαφορετική λέξη είτε αποτελεί μια συλλαβή. Έτσι στη σουμεριακή το γράφημα που σημαίνει 'σώμα' χρησιμοποιείται και για την έννοια του 'αντικαθιστώ', καθώς και τα δύο έχουν την ίδια φωνητική μορφή [su] (Καραλή υπό έκδοση).

Τα σημασιογραφικά συστήματα ξεκίνησαν από την προσπάθεια να **απεικονιστεί** όσο το δυνατόν πιο ρεαλιστικά το αντικείμενο του οποίου γίνεται η αναπαράσταση. Στην αιγυπτιακή ιερογλυφική γραφή η προσπάθεια αυτή είναι εμφανέστατη και μάλιστα διατηρήθηκε σε όλο το χρονικό διάστημα της ιστορίας της. Αντίθετα η σφηνοειδής γραφή των Σουμερίων, ενώ ξεκίνησε από ένα καθαρά **εικονικό** σύστημα γραφής, απώλεσε με την πάροδο του χρόνου τον απεικονιστικό της χαρακτήρα και κατέληξε σε ένα σύστημα του οποίου τα γραφήματα δεν θυμίζουν καθόλου την αρχική του προέλευση.

2. Ιστορία της γλώσσας – ιστορία της γραφής

Πρέπει να τονιστεί ότι η ιστορία μιας γλώσσας πολύ συχνά είναι εντελώς άσχετη με την ιστορία της γραφής της. Έτσι υπάρχουν γλώσσες που, ενώ δεν είχαν καμία ιστορική σχέση μεταξύ τους, χρησιμοποίησαν το ίδιο ή παρόμοιο σύστημα γραφής: η σφηνοειδής γραφή των Σουμερίων χρησιμοποιήθηκε, εκτός από τη **σουμεριακή**, και για την **ακκαδική** (σημιτική γλώσσα) και για τη **χιτιτική** (ινδοευρωπαϊκή γλώσσα). Από την άλλη μεριά, υπάρχουν περιπτώσεις που συστήματα γραφής με προφανή σχέση προέλευσης του ενός από το άλλο χρησιμοποιήθηκαν για γλώσσες εντελώς διαφορετικές: η **γραμμική Β** χρησιμοποιήθηκε για να

απεικονίσει μια πρώιμη μορφή της ελληνικής, τη *μυκηναϊκή* [1], ενώ η *γραμμαμική Α*, από την οποία σαφέστατα προέρχεται η *γραμμαμική Β*, απεικονίζει μια ως τώρα άγνωστη γλώσσα που θεωρείται ότι δεν έχει καμιά σχέση με την ελληνική. Η ίδια επίσης γλώσσα μπορεί στην εξέλιξή της να χρησιμοποιήσει διαφορετικά γραφικά συστήματα. Η ελληνική, ενώ χρησιμοποίησε αρχικά τη *γραμμαμική Β* για να αναπαρασταθεί, από τον 8ο περίπου αιώνα π.Χ. υιοθέτησε τη *φοινικική* γραφή, την προσάρμοσε στις απαιτήσεις και τις ιδιαιτερότητές της δημιουργώντας το αλφάβητο το οποίο, ύστερα από μια μακρά ιστορία τροποποιήσεων στον τρόπο γραφής, το χρησιμοποιεί μέχρι σήμερα.

3. Είδη φωνογραφικών συστημάτων

Από τον ελληνικό χώρο μάς είναι ιδιαίτερα γνωστή μια πρώτη κατηγορία φωνογραφικού συστήματος: η *συλλαβική* γραφή. Συλλαβική γραφή ονομάζεται το σύστημα στο οποίο κάθε γράφημα αναπαριστά φωνητικά μια συλλαβή. Ο αριθμός των δυνατών συλλαβών που μπορούν να εμφανιστούν σε μια γλώσσα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη δομή της. Έτσι, καθώς πυρήνας της συλλαβής είναι το φωνήεν, γλώσσες με σχετικά πολλά φωνήεντα είναι λιγότερο οικονομικό να αναπαρασταθούν με μια συλλαβική γραφή από γλώσσες με λιγότερα: για κάθε ένα φωνήεν θα χρειαζόταν μια ολόκληρη σειρά συμβόλων για να αναπαραστήσει τους συνδυασμούς του με κάθε σύμφωνο. Έτσι, αν μια υποθετική γλώσσα με είκοσι τέσσερα φωνήεντα είχε τρία φωνήεντα και είκοσι ένα σύμφωνα θα χρειαζόταν εξήντα τρία σύμβολα για να αναπαραστήσει όλους τους συνδυασμούς Σ(υμφώνου)Φ(ωνήεντος), ενώ αν είχε έξι φωνήεντα και δεκαοκτώ σύμφωνα θα χρειαζόταν εκατόν οκτώ σύμβολα. Μεγάλο ρόλο παίζουν στην περίπτωση αυτή και οι συνδυασμοί συλλαβών που επιτρέπονται σε μια γλώσσα. Έτσι, μια υποθετική γλώσσα που θα επέτρεπε την ύπαρξη μόνο ανοιχτών συλλαβών (δηλ. του τύπου Φ(ωνήεν) ή Σ(ύμφωνο)Φ(ωνήεν) θα ήταν πιο εύκολο να αναπαρασταθεί με συλλαβική γραφή από ό,τι μια γλώσσα με πολλές δυνατές ποικιλίες συλλαβών: Φ, ΣΦ, ΣΦΣ, ΣΣΦ, ΣΣΦΣ, ΣΦΣΣ κλπ. Για την ελληνική γλώσσα χρησιμοποιήθηκε, κατά τη μυκηναϊκή εποχή, ένα συλλαβικό σύστημα γραφής, η *γραμμαμική Β*.

Η *αλφαβητική* γραφή είναι μια δεύτερη κατηγορία φωνογραφικού συστήματος και χρησιμοποιείται στον ελληνικό χώρο από τον 8ο αιώνα π.Χ. [2]. Στα αλφαβητικά συστήματα τα *γραφήματα* αποδίδουν *φωνήεντα* της γλώσσας, δηλαδή τα στοιχεία της γλώσσας που έχουν διακριτική λειτουργία στο φωνητικό επίπεδο, π.χ. *πόνος, τόνος, γόνος, μόνος, κώνος*. Είναι σήμερα τα πιο διαδεδομένα σε ολόκληρο τον κόσμο. Καθώς ο αριθμός των φωνημάτων μιας γλώσσας περιορίζεται σε λίγες δεκάδες, ανάλογα μικρός είναι και ο αριθμός των γραφημάτων του αλφαβήτου που χρησιμοποιεί. Το ιδανικό αλφαβητικό σύστημα θα ήταν αυτό στο οποίο κάθε φώνημα θα αντιστοιχούσε σε ένα μόνο γράφημα και το αντίστροφο. Η αρχή αυτή, ωστόσο, της *αμφιμονοσημαντότητας* μεταξύ φωνημάτων και γραφημάτων δεν τηρείται αυστηρά παρά μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις. Από την άποψη αυτή η αρχαία ελληνική γλώσσα, και ιδιαίτερα η αττική διάλεκτος από τη στιγμή που υιοθέτησε το ιωνικό αλφάβητο το 403 π.Χ., βρισκόταν πολύ κοντά στην αρχή αυτή. Τα μόνα γραφήματα που παρίσταναν περισσότερα από ένα φωνήεντα ήταν τα <α>, <ι> και <υ>, τα οποία απέδιδαν τόσο τα μακρά όσο και τα βραχέα [a], [i] και [u] αντίστοιχα. Κάποια άλλα φωνήεντα αποδίδονταν επίσης με συνδυασμούς γραφημάτων. Ωστόσο η διατήρηση στη νέα ελληνική της ιστορικής ορθογραφίας, παρά τις αλλαγές που υπέστη το φωνολογικό σύστημα της γλώσσας από την αρχαία εποχή ως σήμερα, έχει ανατρέψει την αρχή αυτή σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Έτσι, για παράδειγμα, το φώνημα /i/ αντιπροσωπεύεται σήμερα στη γραφή με τα γραφήματα (ή συνδυασμούς γραφημάτων) <ι>, <η>, <υ>, <ει>, <οι>, <υι>, και το φώνημα /e/ με τα γραφήματα (ή συνδυασμούς γραφημάτων) <ε>, <αι>. Από την άλλη πλευρά, το γράφημα <υ> χρησιμοποιείται, πέρα από την απόδοση του /i/, και για την απόδοση των /f/ και /v/ σε λέξεις όπως *άυριο* /ávrjo/, *αυτός* /aftós/. Είναι όμως εμφανές ότι οι φωνητικές εξελίξεις από την αρχαία ελληνική ως σήμερα ήταν τέτοιες που δεν ανέτρεψαν πλήρως τη σχέση μεταξύ γραφής και γλώσσας.

Υπάρχουν, ωστόσο, γλώσσες στις οποίες η αρχή της αμφιμονοσημαντότητας τηρείται σε πολύ μεγάλο βαθμό: η ισπανική και η τουρκική είναι δύο γλώσσες που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία. Αυτό μπορεί να συμβαίνει για διάφορους λόγους. Για την τουρκική γλώσσα, για παράδειγμα, η ερμηνεία του φαινομένου έγκειται απλώς στο ότι το λατινικό αλφάβητο υιοθετήθηκε στη γλώσσα αυτή πρόσφατα, και συγκεκριμένα στις αρχές του 20ού αιώνα (για να αντικαταστήσει το αραβικό), με αποτέλεσμα να αποδοθούν τότε με ακρίβεια τα φωνήεντα

της τουρκικής στον γραπτό λόγο. Το γεγονός ότι δεν μεσολάβησαν πολλά χρόνια από τη στιγμή εκείνη δεν επέτρεψε τη διαφοροποίηση γραφής και προφοράς.

Στην ελληνική γλώσσα μάς είναι άγνωστη μια άλλη κατηγορία φωνογραφικών συστημάτων: είναι αυτά που αποδίδουν μόνο τα σύμφωνα. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν το εβραϊκό και το αραβικό σύστημα γραφής. Η αραβική γραφή υιοθετήθηκε και από λαούς που δέχτηκαν τον μωαμεθανισμό και έτσι χρησιμοποιείται σήμερα και για γλώσσες όπως η περσική. Μέχρι τις αρχές του αιώνα χρησιμοποιούνταν επίσης για την τουρκική, στη χώρα αυτή όμως αντικαταστάθηκε από το λατινικό αλφάβητο.

4. Τα σημαντικότερα συστήματα γραφής που χρησιμοποιούνται σήμερα στον κόσμο

- 1) Το λατινικό αλφάβητο χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τη λατινική για να διαδοθεί στη συνέχεια σε ολόκληρη την Ευρώπη, [3] και –με διαφοροποιήσεις ανάλογες με τις ανάγκες κάθε γλώσσας– χρησιμοποιείται σήμερα από την αγγλική, τη γαλλική, τη γερμανική, την ισπανική, την ιταλική, τη σουηδική, τη δανική, τη νορβηγική, την ολλανδική, την πορτογαλική, την πολωνική, την τσεχική, τη σλοβακική, τη λιθουανική, την ουγγρική, τη φινλανδική, την τουρκική, εν μέρει από τη σερβοκροατική κ.ά.
- 2) Το ελληνικό αλφάβητο χρησιμοποιείται για την καταγραφή της ελληνικής γλώσσας. Από αυτό προέρχονται τόσο το λατινικό όσο και το κυριλλικό αλφάβητο.
- 3) Το κυριλλικό αλφάβητο χρησιμοποιείται σήμερα από τη ρωσική, τη βουλγαρική, τη λευκορωσική και εν μέρει από τη σερβοκροατική.
- 4) Η εβραϊκή γραφή χρησιμοποιείται από την εβραϊκή.
- 5) Η αραβική γραφή χρησιμοποιείται από την αραβική, την περσική, την ουρντού, τη σουαχίλι κ.ά.
- 6) Η κινεζική γραφή χρησιμοποιείται από την κινεζική.
- 7) Η ιαπωνική γραφή χρησιμοποιείται από την ιαπωνική.
- 8) Η ινδική γραφή (ντεβανάγκαρι) χρησιμοποιείται από την ινδική.
- 9) Το αρμενικό αλφάβητο χρησιμοποιείται από την αρμενική.

5. Επιλογή γραφικού συστήματος

Σημειώσαμε πιο πάνω ότι το σύστημα γραφής δεν είναι κάτι που *κατακτάται* αλλά κάτι που *αποκτάται* με τη μάθηση. Αυτό ακριβώς δείχνει ότι η επιλογή ενός συστήματος γραφής εξαρτάται άμεσα από την *εκπαιδευτική πολιτική* μιας οργανωμένης κοινωνίας (τον όρο *εκπαιδευτική πολιτική* ας τον συλλάβουμε με το μεγαλύτερο δυνατό εύρος του). Αποτελέσματα αυτής της σχέσης είναι τα ακόλουθα:

α) Πολύ σπάνια μια γλώσσα αλλάζει σύστημα γραφής· κάτι τέτοιο θα σημάνει σημαντικότερες αλλαγές σε όλο το εκπαιδευτικό της σύστημα. Στις περιπτώσεις που συνέβη κάτι τέτοιο, οι λόγοι που οδήγησαν σε αυτή την απόφαση ήταν ιδιαίτερα ισχυροί: στην Τουρκία η κυβέρνηση των Νεοτούρκων, που ανήλθε στην εξουσία στις αρχές του 20ού αιώνα, επέβαλε το λατινικό αλφάβητο σε αντικατάσταση του αραβικού, για να δηλώσει με τον τρόπο αυτό τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας και τη ρήξη με τις παλαιότερες δομές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

β) Οι ορθογραφικές τροποποιήσεις είναι πολύ πιο συχνό φαινόμενο, προκαλούν όμως και αυτές κραδασμούς σε μια κοινωνία που έχει συνηθίσει να γράφει με συγκεκριμένο τρόπο. Η υιοθέτηση του μονοτονικού συστήματος στην Ελλάδα είναι ένα τέτοιο παράδειγμα.

γ) Η υιοθέτηση συγκεκριμένου συστήματος γραφής εξαρτάται από ένα σύνολο πολιτικών, θρησκευτικών κλπ. παραγόντων. Δεν είναι τυχαίο ότι οι μουσουλμανικές χώρες χρησιμοποιούν την αραβική γραφή, παρόλο που οι γλώσσες που μιλιούνται σε αυτές δεν

έχουν την ίδια προέλευση: η περσική είναι μια ινδοευρωπαϊκή γλώσσα με τελείως διαφορετική δομή από αυτή των άλλων –σημιτικής προέλευσης– γλωσσών, χρησιμοποιεί όμως το αραβικό αλφάβητο. Συχνά την εμμονή σε ένα συγκεκριμένο σύστημα γραφής την επιβάλλουν και πρακτικοί λόγοι: η κινεζική γραφή, παρά το γεγονός ότι αποτελεί ένα μη οικονομικό σύστημα λόγω του μεγάλου αριθμού συμβόλων που χρησιμοποιεί, είναι απαραίτητη για τη συνεννόηση των Κινέζων μεταξύ τους, καθώς δεν παραπέμπει στη φωνητική μορφή της γλώσσας (η οποία, καθώς αποτελείται από πολλές διαλέκτους, δεν είναι η ίδια από περιοχή σε περιοχή) αλλά στη σημασία.

δ) Το πέρασμα μιας γλώσσας στη γραπτή φάση της ιστορίας της είναι μια πολύπλοκη διαδικασία, η οποία επηρεάζεται από διάφορους ιδεολογικούς, θρησκευτικούς, οικονομικούς κλπ. παράγοντες. Συχνά, όταν ένας λαός περνά στη γραπτή περίοδο της ιστορίας του προσαρμόζει ένα υπάρχον σύστημα γραφής στις ανάγκες της γλώσσας του είτε εισάγοντας ή αφαιρώντας γραφήματα είτε παραλλάσσοντας τη μορφή τους.

Επιλεγμένη βιβλιογραφία

- ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ, Μ. 1971. Η ελληνική γραφή. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, 2ος τόμ., 196-201. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- CHADWICK, J. 1992. *Γραμμική Β και συγγενικές γραφές*. Μτφρ. Ν. Κονομής. Αθήνα: Παπαδήμα. Τίτλος πρωτοτύπου *Linear B and related scripts* (Λονδίνο: British Museum Publications, 1987).
- COULMAS, F. 1989. *The Writing Systems of the World*. Οξφόρδη: Blackwell.
- ΓΛΑΡΑΚΗ, Θ. Υπό έκδοση. Γλώσσα και γραφή. Στο *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*, επιμ. Α. -Φ. Χριστίδης. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- DANIELS, P. T. & W. BRIGHT, επιμ. 1995. *The World's Writing Systems*. Οξφόρδη: Oxford University Press.
- JEFFERY, L. H. 1990. *The Local Scripts of Archaic Greece*. Αναθεωρημένη έκδοση με συμπλήρωμα από τον Α. W. Johnston. Οξφόρδη: Oxford University Press.
- ΚΑΡΑΛΗ, Μ. Υπό έκδοση. Συστήματα γραφής. Στο *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*, επιμ. Α. -Φ. Χριστίδης. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- MILLER, D. G. 1994. *Ancient Scripts and Phonological Knowledge*. Amsterdam & Φιλαδέλφεια: Benjamins.
- ΠΕΤΡΟΥΝΙΑΣ, Ε. 1984. *Νεοελληνική Γραμματική και συγκριτική ανάλυση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- ΣΙΓΑΛΑΣ, Α. 1974. *Ιστορία της ελληνικής γραφής*. 2η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, Μ. [1938] 1981. *Νεοελληνική γραμματική. Ιστορική εισαγωγή*. 3ος τόμ. του *Άπαντα Μανόλη Τριανταφυλλίδη*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, Μ. ET AL. [1941] 1988. *Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής)*. 3η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.

[1] **Κείμενο 1:** Chadwick, J. 1992. *Γραμμική Β και συγγενικές γραφές*. Μτφρ. Ν. Κονομής. Αθήνα: Παπαδήμας, σ. 29-30. Τίτλος πρωτοτύπου: *Linear B and related scripts*. Λονδίνο: British Museum Publications, 1987.

© Παπαδήμας

Η Γραμμική Β είναι τώρα αρκετά καλά γνωστή και κατανοητή, αν και υπάρχουν ακόμη πολλά άλυτα προβλήματα. Αποτελείται από τρία στοιχεία: συλλαβικά σημεία, ιδεογράμματα και αριθμητικά. Τα συλλαβικά σημεία χρησιμοποιούνται για να συλλαβίζουν το φωνητικό σχήμα της λέξης. Τα ιδεογράμματα δεν χρησιμοποιούνταν ως μέσο γραφής μιας λέξης, αλλά απλώς ως σύμβολα για να υποδείξουν τι μετρούσαν οι αριθμοί. Αυτό σημαίνει ότι τα ιδεογράμματα κανονικά βρίσκονται μόνο μπροστά από αριθμητικά. Σε μερικές περιπτώσεις η λέξη που περιγράφει το αντικείμενο που μετρείται πρώτα προφέρεται συλλαβικά και ύστερα το σχετικό

ιδεόγραμμα γράφεται πριν από το αριθμητικό. Τα μετρικά σύμβολα αποτελούν μίαν ειδική κατηγορία ιδεογραμμάτων κι αυτά συχνά απαντούν ύστερα από ένα ιδεόγραμμα που προσδιορίζει το είδος που μετριέται.

Όπως είναι τώρα γνωστό υπό το φως της αποκρυπτογράφησης, το συλλαβάριο της Γραμμικής Β αποτελείται από 87 σημάδια. Αυτά μπορούν να διαιρεθούν σε τρεις τάξεις...

Τα πρώτα απ' αυτά [βλ. πίνακα που ακολουθεί· οι πίνακες δίνουν μόνο τη μεταγραφή στο λατινικό αλφάβητο, η οποία χρησιμοποιείται διεθνώς, και όχι τα ίδια τα σύμβολα] είναι το βασικό συλλαβάριο, που αποτελείται από σύμβολα για τα πέντε φωνήεντα και σύμβολα για καθένα από τα δώδεκα σύμφωνα συνδυασμένα με το καθένα από αυτά τα φωνήεντα. Κενά στον πίνακα μπορεί να υποδεικνύουν ότι ποτέ δεν υπήρχε ένα σύμβολο για την αξία εκείνη, αλλά μπορεί να λείπουν ένα ή δύο επειδή είναι ακόμη αταύτιστα...

a	e	i	o	u
da	de	di	do	du
ja	je		jo	ju
ka	ke	ki	ko	ku
ma	me	mi	mo	mu
na	ne	ni	no	nu
pa	pe	pi	po	pu
qa	qe	qi	qo	
ra	re	ri	ro	ru
sa	se	si	so	su
ta	te	ti	to	tu
wa	we	wi	wo	
za	ze		zo	

Υπάρχει επίσης μια συμπληρωματική εικόνα συμβόλων [βλ. πίνακα παρακάτω], που είναι κάπως προαιρετικά. Δεν είναι αυστηρά αναγκαία, αλλά μπορούν να χρησιμοποιηθούν [για] να δώσουν έναν πιο ακριβή συλλαβισμό κι έτσι να ελαττώσουν τον κίνδυνο παρερμηνείας· ή μπορούν να χρησιμεύσουν ως συντομογραφίες, επιτρέποντας ένα σύμβολο να κάνει τη δουλειά δύο... Μερικές από τις αξίες σημειώνονται ως αβέβαιες· αυτό γίνεται επειδή δεν έχουμε ακόμη αρκετά παραδείγματα σε αναγνωρίσιμες λέξεις για την αξία ώστε να θεωρηθεί ως σίγουρα καθορισμένη.

a ₂	a ₃	au
dwe	dwe	
nwa		
pa ₃ ?	pu ₂	pte
ra ₂	ra ₃	ro ₂
swa?	swi?	
ta ₂	two	

[Υπάρχουν, τέλος, και σύμβολα που δεν έχουν ταυτιστεί]. Είναι πιθανό ότι τα σύμβολα που δεν έχουν ταυτιστεί [να] ανήκουν σ' αυτή την προαιρετική τάξη.

[2] **Κείμενο 2:** Πετρούνιας, Ε. 1984. *Νεοελληνική Γραμματική και συγκριτική ανάλυση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, σελ. 250-251. Στο κείμενο διατηρήθηκε η ορθογραφία του συγγραφέα.

© University Studio Press

Η ιδέα του αλφαβήτου, και μάλιστα φωνημικού αλφαβήτου... είναι επίτευγμα των αρχαίων Ελλήνων. Την ιδέα της γραφής καθώς και τα αρχικά σχήματα των γραμμάτων οι αρχαίοι Έλληνες τα πήραν από ανατολικούς λαούς, ίσως τους Φοίνικες... Στο σχήμα τα γράμματα σ' όλη την αρχαιότητα ήταν κεφαλαία. Στους Φοίνικες όμως κάθε γράμμα συμβόλιζε ολόκληρη συλλαβή, πράγμα που καθιστούσε το σύστημα δύσκαμπτο και ασαφές. Στην

προσαρμογή–του για την αρχαία ελληνική γλώσσα το κάθε γράμμα έφτασε να συμβολίζει ένα φθόγγο, και μάλιστα μόνο τους βασικούς φθόγγους, συγκεκριμένα τα φωνήματα. Απο αυτή την άποψη είναι χαρακτηριστικό ότι για τους φθόγγους [s] και [z] υπήρχε μόνον ένα γράμμα, το <σ> (το γράμμα <ζ> δήλωνε κάτι διαφορετικό): στα αρχαία ελληνικά, όπως συμβαίνει σήμερα π.χ. σε πολλές ιταλικές διαλέκτους, οι φθόγγοι [s] και [z] αποτελούσαν μία ενότητα (ένα φώνημα), και επομένως δεν υπήρχε ανάγκη να διακριθούν στη γραφή.

Τους αρχαίους Έλληνες δεν τους βάραινε επιπόλαιος θαυμασμός για παλιότερους πολιτισμούς, ενώ αντίθετα τους χαρακτήριζε πραχτικό πνεύμα. Έτσι, και καθώς ήταν οι πρώτοι που δημιούργησαν φωνημική γραφή, έφτιαξαν γραφικό σύστημα σε μεγάλο βαθμό λογικό: δηλαδή σχεδόν κάθε φθόγγος είχε το δικό–του γράμμα. Βέβαια η επιστημονική ανάλυση της προφοράς δεν ήτανε γνωστή την εποχή εκείνη, κι έτσι το αρχαίο αλφάβητο παρουσιάζει μερικές ασυνέπειες· π.χ. τα γράμματα <ξ> και <ψ> συμβόλιζαν το καθένα απο ένα σύμπλεγμα συμφώνων και όχι ένα σύμφωνο: αντίστοιχα [ks] και [ps]. Τα γράμματα <α ι υ> συμβόλιζαν τόσο τα βραχέα όσο και τα μακρά σχετικά φωνήεντα..., κι έτσι στις τρεις αυτές περιπτώσεις δε μπορούμε να συμπεράνουμε απο τη γραφή για ποιό φωνήεν πρόκειται κάθε φορά, όπως μπορούμε για τα γράμματα <ε/η ο/ω>. Δηλαδή η αρχή της αμφιμονοσημαντότητας δεν εφαρμόστηκε απόλυτα. Εφαρμόστηκε όμως, άγκαι εμπειρικά, με πολύ περισσότερη επιτυχία απο ότι συνέβηκε αργότερα με άλλους λαούς που πήραν το αλφάβητο.

[3] Τα γραφήματα μερικών γλωσσών οι οποίες χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο.

	Λατινική	Αγγλική	Γαλλική	Γερμανική	Ισπανική
A	a	A	a, à, â	A, Ä	a, ä
B	b	B	b	B	b
C	c	C	C, Ç	C	c
D	d	D	d	D	d
E	e	E	e, é, è, ê	E	e
F	f	F	f	F	f
G	g	G	g	G	g
H	h	H	h	H	h
I	i	I	i	I	i
J	j	J	j	J	j
		K	[K	K	k
L	l	L	l	L	l
M	m	M	m	M	m
N	n	N	n	N	n, ñ
O	o	O	o, ô	O, Ö	o, ö
P	p	P	p	P	p
Q	q	Q	q	Q	q
R	r	R	r	R	r
S	s	S	s	S	s, ß
T	t	T	t	T	t
		U	u, û	U, Ü	u, ü
V	v	V	v	V	v
W	w	W	w	W	w
X	x	X	x	X	x
Y	y	Y	y	Y	y
Z	z	Z	z	Z	z